

Szemes Péter

Holt kutak mélyéből szivárgó hangok...

Soós József: Kincs a fűben

Meglehetősen sokáig váratott magára Soós József első verseskötve. Az idei könyvhétre megjelent vékony kötet mind terjedelmét, mind tartalmát (a versek jelentős hányada már az 1985-ben kiadott Egerzégi Füzetek 2-ben szerepel) tekintve igazolja egyfelől Bence Lajos fűszövegbeli megállapítását, miszerint ezek a költemények „hosszú, nem egy esetben évtizedekre

kiterjedő gyötrődések párlatai”, másrészt azt a tényt, hogy a szerző életében az utóbbi időben az alkotó-teremtő helyett a kultúraszervező munka került előtérbe. A rövidebb szövegekből konstruált korpusz anyaga meglehetősen heterogenitást mutat, jóllehet voltaképpen csak egyazon téma – a határ mentiség, a periférián-létezés állapotának – különböző hangszerekre írt variációit tárja az olvasó elé.

Ezt a kötet atmoszféráját meghatározó lokális determináltságot, belé-vetettséget artikulálják a Gyepűelve sorai:

„Ez itt az ország vége,
innen már sehova.

Kerék nyomát a fű belepte,
A világ hátsó udvara.”

A lokálisan marginális státust alapvetően a történelem viharai alakították ki, hiszen – mint ismeretes – a trianoni békeszerződés következtében sodródott el az anyaországtól több magyarság-sziget. Az egykori dicsőséges események, a szabadságért és függetlenségért még közösen megvívott csaták ennek megfelelően a romantikus nosztalgia fényébe kerülnek, a jelen (vesztes háború utáni állapotot idéző) abszolút negatív élethelyzetekben „legendák vásznává”, ugyanakkor „nemzet reményévé” válik a háromszínű zászló (Őszi levél pereg). A múlt hősi tettei után most nemzeti létünk pusztaságát tudjuk csak felmutatni, értéké minősül a nagy cselekedeteket felváltó „bor” és „dal” (Európa fókuszában). Az „értékek átértékelődése”, a tartalmak kiüresedése általánosan az életet meghatározó középponti szervező erő (a logosz) de(kon)strukciójához kapcsolódik. Ezt jelentik meg az Innováció allegóriái – a Közönnyel, Butasággal, Maradisággal kezelt fogó Gondolat végül szóvirággá silányul.

Az értékvesztés, átértékelődés a szakrális terepére is kiterjed (az idevágó költeményekben nem válik nyilvánvalóvá, hogy az általános jelentés-válság a hit megrendüléséből ered-e, vagy fordítva, az hat ki a „szent” területére is). A kötet verseiben ennek különböző szinteken találhatjuk nyomait. A Tűnődés Advent idején a Megváltó nélküli, pusztulásra ítélt szakrális világ barokk vízióját festi:

„Mondd, hol van az Ember Fia?

Lesz-e itt csillagos ünnep?

Elhagyott, árva a jászol.

A pásztorok mind hazamentek.

Templom sisakján vaskereszt

Izzik, mint háborús rendjel.

Kőkrisztus arcán hólé csorog.

Repedt a harang, már nem ver.

Padlásra rejtjük a zászlót.

Foszlik már mind a legenda.

Lesz-e itt csillagos ünnep?

Mondd, hol van az Ember Fia?”

Jézus szenvedéstörténete elevenedik meg sajátos módon a kapcsolódó szimbólumok halmozásával, a mellékszöveg tanúsága szerint apokrif szövegek (a kanonikus olvasattól való eltávolodás az átértékelés egyik formájának tekinthető) alapján és az Érsekújvári kódex – feltehetően Sövényházi Márta kézi színezésű passióképei – hatására az Arma Christi című versben:

„Botra tűzött szivacs, meg harminc ezüstpénz.

Oszlop, melyhez az Urat odakötözték.

Fa, mely egy mély tóból úgy félig kitetszvéen,

hét sing hosszra vágva feszítőfa lévén.

Tizenhárom vasszeg Ábrahám késéből.

Éjfekete kötél lónak a szőréből...”

Szakrális textust – a Mária imát – profanizál a nyitott végével magunkra-hagyatottságunkat artikuláló Kérdés is:

„Üdvözlégy Mária, malasztal teljes.

Az Úr van teveled...”

S velünk vajon ki?”

A szelf Istentől való eltávolodása – a vallási jelképek tartalmának kiüresedése formájában – voltaképpen már a gyermekkorban megtörtént (Elhagyott a mese). Ennek egyik oka a halál elkerülhetetlensége, a szeretett családtagok (szülők, nagyszülők) elvesztése miatt érzett fájdalom. A transzcendens princípium nem nyilvánult meg, néma maradt a tragikus események bekövetkeztekor, ezzel együtt a szubjektum számára annak léte előbb kérdőjelessé (a Csend című versben például „rozsdás bádoggkrisztusok ha-

zug vigyorával” áll szemben a nagymama „lélekfehér hajglóriája”, és az ember nyer isteni attribútumokat a maskulin ősöknek emléket állító szövegekben /ősidéző, őseim, Apám, Nagypám/ is), majd ironikussá vált (a Didergő műholdjainak optikája a Gondviselést helyettesíti).

A magány létállapotának ábrázolása a kötetben szinte mindig az elmúlás képeinek megidézésével történik. A háborúban férjüket veszített asszonyok magára maradottságát jeleníti meg a Hadiözvegyek, melyben a temetetlen halottak fehér csontjait asszociálja a holdfényben fehéren világító kukoricatorzsa (hasonlóképpen a fa ágaival való alaki-formai analógiára épülő negatív jelentéstartalmú szó-sort – szuronyeső, vesszőzuhatag, szomorúság szökőkútja – idéz a Patakparton szomorúfűz című költemény). A közeledő végtől való félelem „duplaélű késként” lüktet az egyedül hagyott Öregek alakjainak szívében, akik számára már csak a csend, az „üresség végtelensége” maradt. Feltehetően családbeli, vagy ismerős élete elmúlásának állít mementót a klasszikus nyitó mese-formula általánosan jelölt szereplőjét a leélt élettartam megadásával különössé tevő Fura mese:

„Hol volt, hol nem volt,
még az Óperenciás-tengeren is túl,
de még az Üveghegyen is túl,
pont ott, ahol a kurta farkú malac túr,
élt egyszer egy vén öreg ember...

Élt 84 évet.”

A halál-versek közé tartozik három emlékező jellegű köl-

Illusztráció
a Gyepűelve
című vershez

mény is. Bartók Béla fényképe ihlette a keretes, formailag zenei konstrukció analógiájára szerkesztett Törékeny, finoman metszett című verset. A Szemhéjam alá zártalak a fiatalon, tragikus körülmények közt életét veszített lenti szobrász, népművelő, Varga Ferenc sosem halványuló emlékét idézi. A Halicanum fia pedig Szűnyogh Sándor sírjánál, a kiváló muravidéki alkotó költői hitvallásának szellemében fogant:

„Mert mindig kell egy magyar
– tán még ha halott is! -,
hogy őrizze azt, ami a miénk.”

Az elhunyt családtagok, barátok, pályatársak, példaképek sorsának beteljesedése a szerzőt is életének előrehaladására figyelmezteti, férfikora díszében – némiképp anakronisztikusan – számvetésre, létösszegzésre ösztönzi. Az évszakok, a ciklikusan változó Természet analogonjaként jeleníti meg az emberélet négy klasszikus korszakát. A születés sokkja, a munkás életbe indulás sikolyba fúló nehézsége az évszak-versek sorából egyedülként kihagyott kikeletet címében a korai napszakkal felcserélő Reggel alapvető egzisztenciális élménye. A következő stáció a nyár, a kibontakozás, lelkesültség évszaka (Tűz-nyár), melyben ugyanakkor már megnyilvánulnak az életet fenyegető erők is (Vihar). A Természet jelenségeinek emberre kiható döntő módosulásai kerülnek előtérbe az őszi témájú költeményekben (ősz, Füstös szél). Végül a megváltoztathatatlanba való beletörődés kényszere szervezi a táj és lélek mintegy ünnepi csendbe-fordulását megmutató tél-verseket (kődök fészke, téli este, végül).

Illusztráció
a Nagypám
című vershez

A kötetet Koszti István Miklós illusztrálta

A kiüresedéssel, hiánnyal szemben a kötet szövegeiben két alapvető érték is megcsillan. A személyes múlt szerelem érzéséhez kapcsolódó emlékeit keseregve, nosztalgiaival, ugyanakkor „csodaváró” reménnyel idézi Az udvarokból elmentek a lányok..., s a kedves távollétét panaszolja a Nélküled:

„Hiányzol
a csöndből.

Nélküled
Hajnalig virrasztanak
Az éjszakák.”

Ezek ellenpólusaként a Bizonyosság – akárcsak a haikuk nagy része – a szeretett nő lényének mindenre-kiterjedőségét, mindenben-jelenvalóságát tanúsítja:

„Ott vagy:
szél kacajában,
eső zajában.
Rekkenő hóben
És éj időben.”

A szerelem mellett a műalkotás létrehozásának és közvetítésének aktusai válnak meghatározóvá. Befogadói oldalról lesz ez nyilvánvalóvá a csalogány dalának – ősi toposz – élvezetében (Vallomás), vagy az éjszaka hangjaival keveredő valcer dallamában (Hangulat). Az alkotó részéről pedig mindenek előtt az ars poetica érvényű Fohász dél-előttben:

„Nem tudok mást, hát dalolok.
De a csönd is, - mind én vagyok!...”

A csendből teremtés, a semmiből érték-alkotás – talán Pilinszkytól áttemelt mozzanata – jelenik meg az allotrópia című versben:

„végül is nem változott semmi
- a csend lakható

csigaházam relatív biztonságában
verset virággzik a fájdalom”
vagy hasonlóképpen a Magányban:

„...
elapadt kutak mélyéről mértem a hangot
lezárt koporsók csöndje szívemben”

A szerző bölcséleti hajlamát igazolják (a kötetben – nyilvánvalóan figyelmetlenségéből – kétszer szereplő Töredék, valamint az Egyetérték mellett) a Szavak szíjácsainak gondolat-foszlányai. Ezek tartalmilag a fentebb vázolt főbb vers-csoportok közé sorolhatók. Így az első szöveg például az alkotásra-rendeltséget hangsúlyozza:

„Születtünk: szavak szövevényét
dalokká bontani.”

Végül az ironikus-groteszk látásmód jelenik meg a korpusz végére válogatott Állati dolgokban és a néhány emberi tulajdonságot jellemző beszédmódokkal fémárukra alkalmazó Szegek + jellemek = szegjellemekben. A stréber esetében a szövegek keletkezési idejét is mutató, a szocialista rendszer talpnyalóit megidéző diskurzus jelenik meg:

Illusztráció a Tűnődés Advent idején című vershez

„Tessék csak rám verni Kalapács elvtárs! Nem ütötte meg magát Kalapács elvtárs? Hogy maga milyen erős egyéniség Kalapács elvtárs! Jóságos, ugyanakkor sziklaszilárd és kemény mint a vas, vagy még inkább mint az acél Kalapács elvtárs!”

Összegzésként megállapítható, hogy Soós József verseskönyve tipikus első kötet: többféle formával kísérletez, néhány poétikai megoldása kidolgozatlan marad (a Szavak szíjácsai darabjaiban például megfelelő odafordulással, hosszabb költemények lehetősége rejlik), túl sok az ismétlődő költői megoldás, etc. Kétségtelen erénye azonban, hogy igazolja, létezik a megye határ menti területein intézményes szinten (folyóiratban, antológiákban, önálló kiadvánnyal, szerzői estek formájában) felvállalható irodalom, mely összekötő kapocsként – értékek közvetítőjeként (a versek illusztrációit például az erdélyi Koszti István Miklós készítette) – is funkcionál az anyaország és a leszakított magyarság-szigetek alkotói törekvései között. Remélhetőleg a Kincs a fűben megjelenését új szövegeket szülő alkotómunka és ennek eredményeként további kötetek követik, a zalai költészet gazdagítására.

(Zalai Írók Egyesülete, 2006.)